

זאב אהרן טעללער

קרית יואל יצ"ו

- מה -

aaö 1234567

חמשה עשר באב כלו בו מתי מדבר

ובו יבואר אופן מיתתם בת"ב, וביאור חשבון השנה "שנת תשס"ט לפ"ק"

בעמדינו לקראת יום הגדול הבעל"ט, היום טוב חמשה עשה באב, שהעידו חז"ל (תענית סופ"ד) לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים, וכו', וכן מבואר באורך בספרים הקדושים גדול קדושת היום, וממנו פנה ויתד לימים הנוראים הבאים לקראתינו לשלום, כמבואר כ"ז להמעיינים בספרי חסידות.

והנה בגמרא (שם דף ל: ב"ב דף קכא.) מובא חמשה טעמים על קביעות שמחת החג הזה, ואחד מן הטעמים הוא שכלו בו מתי מדבר מלמות, ואעתיק לשון רש"י בשם הירושלמי (שם סופ"ד), וז"ל דתניא כל ארבעים שנה שהיו במדבר בכל ערב תשעה באב היה הכרוז יוצא ואומר צאו לחפור, והיה כל אחד ואחד יוצא וחופר לו קבר וישן בו שמא ימות קודם שיחפור ולמחר הכרוז יוצא וקורא יבדלו חיים מן המתים וכל שהיה בו נפש חיים היה עומד ויוצא. וכל שנה היו עושין כן ובשנת ארבעים שנה עשו ולמחר עמדו כולן חיים וכיון שראו כך תמהו ואמרו שמא טעינו בחשבון החדש חזרו ושכבו בקבריהן בלילות עד ליל חמשה עשר, וכיון שראו שנתמלאה הלבנה בחמשה עשר ולא מת אחד מהם ידעו שחשבון חדש מכון וכבר ארבעים שנה של גזרה נשלמו קבעו אותו הדור לאותו היום יום טוב, עכ"ל. וחשבתי לדעת אימתי ובאיזה שנה אירע מעשה זה, שחששו שימותו ולבסוף לא מתו. וטרם כן נחקור מספר השנים שהיו ישראל במדבר, ואימתי נכנס לארץ.

דבר ידוע ומורגל בפי אנשים שיציאת מצרים היתה בשנת ב' אלפים תמ"ח ואחריו קריעת ים סוף ומעמד הנבחר מתן תורה, חטא העגל וכו' וכו'. ובשנת תפ"ח זכו ישראל ליכנס לארץ אחרי סיבבם ה' במדבר למשך ארבעים שנה. כן פשוט הדבר אצל כל יודעי חשבון וכן לומדים עם הבנים בטבלאות תקופות השנים, ובאמת כן מבואר בכמה ספרים ראשונים ואחרונים וכדלקמן. ואמרתי אחכמה להבין הדבר על בוריו בעזהשי"ת.

ונראה עפ"י חשבון זה שביום ט"ו ניסן תמ"ח יצאו ישראל ממצרים, ביוהכ"פ שנת תמ"ט מחל הקב"ה לישראל על חטא העגל, והתחילו בנדבת המשכן שהוקם ביום ר"ח ניסן תמ"ט, כ' אייר נסעו ממדבר סיני, כ"ט סיון שלחו מרגלים לתור את הארץ, וביום תשעה באב נגזרה עליהם גזירה, שכל אלו שהיו אשתקד אחר יציאת מצרים (בשעת חטא העגל) מבין עשרים שנה ועד ששים שנה ימות במדבר, ולא יזכה ליכנס לארץ. בתשעה באב שנת ת"נ התחילו למות*) אותן שהגיעו עכשיו לשנת ס' (כ"כ הרא"ם, מהר"ל, שפ"ח בדברי רש"י, (שלח י"ד ל"ג) שלא מתו עד בן ס' שנה כיון שלא יהיו בכלל כרת עיי"ש). ועפ"י לא מתו אלא בתשעה באב (כ"כ בתוס' שם), וככה מתו כל שנה ושנה לערך ט"ו אלף ויותר.

והנה בשנת תפ"ח (ביום י' ניסן) כבר נכנסו לארץ ישראל וכנ"ל, ובחודש ניסן קודם לזה שנת תפ"ז

(א) בס"י תק"פ מובא שביום י"ז אלול מתו המרגלים עיי"ש, ודוחק גדול לומר שכלל ישראל מתו ט"ו אלף איש קודם המרגלים וכו' מסידור המקראות לא נראה שמתו בשנה ההוא. (ועי' בהערה הבאה).

ובלכתינו בדרך זה נזכיר עוד ענין המסתעף לנושא זה, והוא סדר חישוב שנים, שבעצם הוא סוגיא ארוכה בש"ס ופוסקים (ע"ז ט. ערכין יד. ר"ה ת. ועוד) וכן בשו"ע ונו"כ (חומ"ס סי' ס"ז), ונוגע להרבה דינים ובפרט לגבי חשבון שמיטה ואכמ"ל בזה. ונזכיר רק הצדדין שיש לשקול ולדון. ואולי נחזור עוד הפעם להאריך בקצ"ת הסופר.

האי שתא ה' אלפים תשס"ט לפרט גדול, הכוונה שיש חמשת אלפים שבע מאות ושישים ותשע שנים מתחלת החשבון. זהו פשוט ואין צריך לפנים. אבל מה שיש להסתפק הוא ממה אנו מונין חשבון ומהו הכוונה לחשבון זה. ויש בזה שלשה פנים, ונבארם בקצרה.

(א) יש לומר שעבר ה"א תשס"ט שנים מהשנה שקודם לידת אדה"ר (שנולד ר"ה יום לבריאה), וזה נקרא בפוסקים מולד תוהו או מולד בהר"ד, (עי' תוס' ר"ה שם, המאור ע"ז ב: שו"ת מהרלב"ח סי' קמ"ג, ועוד), ולחשבון זה נולד אדה"ר בשנת ב', ולחשבון זה היתה מתן תורה שנת ב"א תמ"ט.

(ב) יש לומר שעבר ה"א תשס"ט שנים מהשנה שבו נולד אדה"ר (ויום ר"ה נחשב ליום א', וזה נקרא מולד וי"ד או מולד הישוב, ובחשבון זה הלך בעל סדר עולם וכמה מהראשונים מחשבי העיתים, עי' מהלחב"ח שם).

ולחשבון זה נולד אדה"ר בשנת א', ולחשבון זה היה מתן תורה שנת ב"א תמ"ח.

(ג) יש לומר שעבר ה"א תשס"ט שנה אחר שנתמלאו לו לאדה"ר שנה אחת (וכמו שאנו חושבין היום שנות האנשים שחושבין השנים אחר שנתמלאו מספר זה, ובחשבון הזה התחיל בעל סדה"ד, קיצור זכר צדיק לברכה, ועוד) ולפי חשבון זה נולד אדה"ר שנה קודם שנת א', ולפי"ז היה מתן תורה בשנת ב"א תמ"ז.

עוד יש לדון בזה במחלוקת ר"א וחכמים אם יום אחד בשנה חשוב שנה, וכן מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע אי בניסן נברא העולם או בתשרי (ר"ה:), וכן אי שימשו המזלות בשנת המבול, וכן בחשבון חורבן הבית, וכן שנים מקוטעים, והדברים ארוכים רחבה מני ים, ועוד חזון למועד.

והנה בספר יפח לקץ (להגאון ר' ישראל דוד יפה אב"ד פעזינג, תלמיד למרן החתם סופר, בע"מ שו"ת מחולת המחנים, מוזכר כמ"פ בשו"ת דברי ובויוא"מ), כתב שם סידור זמנים לכל פרשה ופרשה, ועיי"ש בפרשת בראשית (דף ט"ז). שנסבך בספק זה, אי שנה סתם היינו כולו או מקצתו, וז"ל ולכן צריך אני להקדים שאנכי לא נשמרתי בסידור הזה מן שנים מקוטעי ולא בררתי זאת למשל לידת שת שהיתה בשנת ק"ל לחיי אדם אינו מבורר אם אדם היה כבר בן ק"ל שנים שלימות וא"כ נולד שת בשנת קל"א או אולי חושב התורה יום א' או חדש א' בשנת ק"ל שלנה וקורא אותה שנת ק"ל וא"כ נולד שת בשנת ק"ל ממש וכן כסדר בכל מנין שני הדורות אי אפשר לברר זאת אבל זאת לא נאמר אולי חושב התורה פעם השנה לאב ופעם אחרת כגון בלידת אנוש או קינן תחשוב התור' השנה לכן זה נמנע דא"כ לא תועיל לנו מנין התורה כלל וכלל גדול לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש לכן שנה אחת בכל מנין הדורות כלם יחדיו זה א"א לברר אבל יותר אין לחוש ועל יסוד הזה אנחנו חושבין בכל התורה מנין של ימי עולם מצומצמת בחשבון המולדות, והמולד הבא בזמנו עפ"י חשבון ההוא יעיד על מנין שלנו כי אמת ונכון הוא! עכ"ל.

ולקמן כתב בענין מולד תוהו, כתב בפשטות שחושבין שנת תוהו למנין השנים (וכחשבון א' שזכרנו) וע"ד זה סובב כל חשבוניותיו.

ומידי דברי בו יש לעיין גם באותן כ"ד אלף שמתו במעשה דומרי (סו"פ בלק) ג"כ צריך לעיונא, שמעשה זו היתה בערך תשרי - חשוון תפ"ח או תפ"ט (כ"א לשיטתו, אבל לכו"ע היתה כבר אחר כל המיתת של חטא מרגלים, ועוד יותר שלשי' רש"י (סו"פ בלק) נהרגו במעשה דבנות מואב קצ"ו אלף איש שנכשלו בעון פעור, ובנוסף לכ"ד אלף שמתו במגיפה (כיון שזולזו בכבוד פנחס - עי' אוה"ח ריש פנחס) ביחד הם מאתים אלף איש, שלישי של כלל ישראל! וא"כ היאך נשאר אח"כ עוד ת"ר אלף איש, ואולי יש לומר שכל אלו היו פחותין מס' שנה שלא היו בכלל גזירת מרגלים (הערני לזה ידידי הר"ר יחזקאל וויינגארטו הי"ר).

והמהר"ם שיק בתשובה (או"ח סי' קפ"ח משנת כת"ר) חולק עליו באריכות וכתב שחשבון הנכון הוא שכשיגיע ר"ה שנת תרכ"א אז עברו מלידת אדה"ר שיש מאות ועשרים שנים שלימות (וכחשבון הב' שזכרנו), ואח"כ (בסי' קצ"א) הקשה ע"ז שאינו מתאים עם חשבון המולדות, עיי"ש שסידר לוח השנים, ואעפ"כ מסיק שכן הוא, שהמזלות לא שימשו בשנת המבול וע"כ הם חסרים מחזור אחד, אבל עצם קיומם ובריאותן נחשב מבריאת האדם ולא קודם. (עי' באורך מסי' קפ"ה שנכתב בשנת ת"ר, עד סי' קצ"ג, אמנם בסי' צ' בתשובה לחו"ז תלמידו הגאון ר' זוסמאן סופר ז"ל לקראת קידוש החמה בשנת תרכ"ט, נראה קצת שנקט החשבון מבהר"ד עיי"ש).

ובספר יפח לקץ האריך להקשות ולפלפל על דבריו (ולפי שהספר מצוי לא הבאתי דבריו. נדפס ע"י נכדו הרה"ח ר' שלמה שטערן הי"ו - וומסב"ג).

עכ"פ תמצית היוצא מדברי המהר"ם שיק שאנו חושבין כאופן הב', וכשיגיע יום ר"ה תש"ע הבעל"ט אז ימלאו ה"א תשס"ט שנים לבריאת אדה"ר, וכל השנה נקרא ע"ש סופו. (דלא כמספר שנות האנשים, וזה צ"ע שאלפים הראשונים של חשבון העולם אנו מונין מחשבון שנות האנשים, האבות, כלל ישראל, וכו', ולכאורה אופן החשבון אין דומה זה לזה, וצ"ע). וע"ע באורך בחזון איש (הל' ר"ה סי' ק"מ).

טרם אכלה לדבר לא הבנתי מה שכתב הגאון בעל סדר הדורות, שכאמור הוא מתחיל חשבונו לאחר שנתמלא שנה תמימה לאדה"ר (וכאופן ג'), וא"כ היאך כתוב שיציאת מצרים היה בשנת ב"א תמ"ח, לפי"ד היה צ"ל תמ"ז וכנ"ל, ומצוה ליישב.

היוצא מדברינו: שיציאת מצרים היתה ט"ו ניסן שנת ב"א תמ"ח לבריאת אדה"ר (לדברי המהר"ם שיק), ונכנסו לארץ י' ניסן שנת תפ"ט, והיינו ארבעים שנים שלימים (מ"א שנים, חסר ה' יום).

כ"ז כתבתי בדרך אפשר, ובסיוע דברי קצת פוסקים שהבאתי לעיל, ואבקש מהרבנים הלומדים שיעיינו בדברי, ומינאי ומינה תסתיים שמעתתא.

מאיר בערגער

לאנדאן יצ"ו

- מו -

"בין הזמנים" בספרן של רבותינו גדולי הדורות

"בין הזמנים", כל בר בי רב דחד יומא יודע מימי בין הזמנים, יודע ושומר עליו מתי יבוא לידי ואקיימנה, בו ניתן לו האפשרות לסדר לו יומו כרצונו הטוב, לסדר לו לימודיו ככל העולה על רוחו, וזהו כהכנה לימי השמחה הבאים לקראתינו לשלום.

אמרנו אחכמה ונרדפה לדעת מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, מי תיקן מנהג זה, ואם מותר לבטלו (ח"ו...), או כשאר מנהגי קודש שאסור לשנות מהם, והעיקר מה היה דעת רבותינו הקדושים גדולי הדורות בזה.

בגמ' (ברכות ל"ה:) אמר רבא לרבנן במטותא מינייכו ביומי ניסן וביומא תשרי לא תתחזו קמאי כי היכא דלא ליטרדו במזוניכו כולא שתא. זהו מקור הקדום ביותר על ביטול הלימודים כסדרן בימי ניסן ותשרי. אבל לכאורה איירי דוקא מתלמידים אחר הנישואין שרחיים על צווארן.

אמנם בספרן של רבותינו הקודמים לפני ארבע מאות שנה מצינו שהתמרמרו הרבה על ביטול הישיבות בימים הללו, וז"ל המהר"ל (דרוש עה"ת - נדפס בס' תפארת ישראל):

"ויותר מכל הוא ביטול הלימוד שאין תורתם כי אם באקראי, לא תמידית כי אם לתקופת השנה. ואחר כך יקראו דרור לארץ לכנות הזמן בין הזמנים, וכל אחד הולך בשרירות לבו הרע, שכל זמן שאינו עוסק בדברי הבאי האלו שאין בהם ממש, יחשוב שאין צריך ללמוד כלל, וכאילו אין זה זמן לתורה לקרותו בין הזמנים. ואם הראשונים הנהיגו כך, בודאי היה זה לכמה סבות עצמיות לתורה, כידוע (עי' ברכות ל"ה:) אך עתה אין זה כי אם להסרת התורה לקיים (עי' ירושלמי סוף ברכות) אם תעזבני יום יומים אעזבך, ועל ידי בטול זה מרגילים עצמם לשחוק וקלות ראש, וזולתן מהדברים המגונים. והטובים שבהם יעשו את עצמם כמתעוררים, ללמוד בפרקים אלו פוסקים ולא יהיה זה כי אם לימים אחדים. והם באמת דברים אחדים על יחידו של עולם ועל התורה האחדית, למצא דרך ומבוא ליבטל ממנה ביציאה מלימוד אל לימוד. אשר על זה נאמר (זכריה ח'): ליוצא ובא אין שלום, כאשר פירש מתלמוד אל תלמוד כדאיתא בחגיגה (דף י'). אבל הדרך שהוא טוב וישר לפני האלהים, ללמוד בכל יום ויום בלי הפסק כלל כנאמר (משלי ח', ל"ד) לשקוד על דלתותי יום יום עכ"ל.

וכדברים אלו כתב גם השל"ה הקדוש (מס' שבועות, נר מצוה):

"ועיקר הכולל הכל יהי' נעקר ונשרש מן העולם השם של בין הזמנים, לא יזכר ולא יפקד רק כל העתים שוים לטובה, יתנהגו במנהג אחד לתורה כמו שכתב (יהושע א' ח') והגית בו יומם ולילה ע"כ, וזה ביאור המדרש רב פנחס בשם רבי חלקיא אמר הקובע עתים לתורה מיפר תורה, שנאמר (תהלים קי"ט קכ"ו) עת לעשות לה' הפרו תורתך ע"כ. ולכאורה תמוה דהא קביעת עתים לתורה היא המעלה הראשונה שעליה האדם נשאל בתחילת דינו, אלא לא קשיא, אדם שהוא פנוי מעסקי הזמן ואינו טרוד במחייתו מחוייב ללמוד יומם ולילה בלי ביטול רגע כמימריה, רק הזמן שמתפלל והאכילה ומעט שינה, ואם הוא רוצה לקבוע עת הוא מיפר התורה, רק תמיד בתורת ד' יהיה חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה, וענין מעלת קביעת העתים נאמר על מי שטרוד במחייתו או במלאכתו, אזי על

ääöñ ò"é úëóú ääöø äçēlā÷ääõ áéú àõ ìçēlēí - â eällē úåä áéøää ãøá"é ñàèlào òlää ìñ 286

תמצית היוצא שימי בין הזמנים בזמן רבותינו הקדמונים היו מט"ו בשבט עד ר"ח אייר ומט"ו באב עד ר"ח חשוון (עשרים! שבועות בשנה) ואז נאספו ובאו כולם לעיירות גדולות ליטול חלק באסיפות הרבנים והירידים הגדולים, וכפי הנראה לא היה אז שום סדר הלימוד וכדו', וע"ז צווחו קמאי לבטלו ולעקרו מן העולם.

וכנראה שדבריהם עשתה פירות, ובמשך השנים אחריו - אף שלא עלתה בידם לבטלו - התחילו להנהיג סדר הלימוד, עכ"פ איזה שעות בכל יום, ובמסכת קלה, וכמו שכתב הגאון ר' יוזפא שמש ז"ל בעל מנהגי וורמייזא ואשכנז (חי בסוף שנות הש' ובתחלת שנות הת') ומספר לנו בספרו "מנהגים דק"ק ווארמייזא" סדר הלימוד בבין הזמנים, וז"ל (ח"ב אות רצ"א):

"בבין הזמנים ובר"ח וכן בחנוכה וביריד וכו', לומדים עם הנערים חצי קצבתם (השיעור שקצוב עליהם לגמור בכל יום), ומ"מ אל יסיח דעתו מהם אפילו באותו הימים להוכיחם ולהדריכם וללמדם לצאת ידי שמים, ע"ז וכיוצא בזה נאמר ויראת מאלקייך". "ובבין הזמנים ילמד להם הלכה ממסכת בין הזמנים, עשרים וארבע (תנ"ך), ושאר ספרים אשר נפש התלמיד חשק להם, ואחר חצות כל יום יצוה עליהם שיכתבו כל אחד דף אחד מאגרות שלום וכה"ג, כדי שירגילו לאמן ידיהם לכתוב עכ"ל.

וכמו"כ כתב הגאון בעל באר שבע (תלמיד הלבוש והסמ"ע, חי ג"כ בתקופה ההוא בסוף שנות הש') בהקדמת ספרו על מס' הוריות, וז"ל:

"כי עין בעין ראיתי סייעתא דשמיא בכמה פנים שונים, כאשר התחלתי ללמוד עם חברים מקשיבים לקולי מסכת הוריות ביומי דמפגרי בהו רבנן, שקורין בארצנו "בין הזמנים", בלי שעלה על דעתי ולא על מחשבתי כלל לחבר שום דבר עליה, רק להיות כי גרסה נפשי לתאבה, להשלים מסכתא אחת בין הזמנים כדי שאוכל לשלם את נדרכי אם יגמור ה' בעדי ללמוד כל הש"ס עכ"ל.

וכן כתב בהקדמת חסד לאברהם (לשמונה פרקים להרב"ם, להגאון ר' אברהם הלוי בעל השל"ה) וז"ל:

לכן ראיתי כי טוב הוא לעשות ביאור ופירוש על הפרקים הנזכרים, לתועלת הגברים, שלטי הגבורים, כת הבחורים, אשר לא נסו ללכת בדרכי החקירה, וכו', כי מעתה לא יצטרך הבחור לשמוע השמונה פרקים מפי רבו בין הזמנים כאשר עשה מלפנים זה כמה שנים", ע"כ. נראה מזה שקבעו לימודם במסכתות ומקצועות קלים שיהא הלב מושך אחריו.

ועי' עוד במנהגי וורמייזא שבסיום הזמן קבעו ליום שמחה (ח"א אות רי"א), וז"ל חמשה עשר (בשבט) אומרים תחנה אפילו בשחרית והוא יומא דמפגרי ביה רבנן המלמדים ובפרט למקרי דרדקי, והוא יום משתה ושמחה למלמדים והתלמידים ונוהגין לתת לתלמידים יין שרף ולשמח עמם, וכן כחמשה עשר באב", וכ"כ שם (לעיל אות קכ"ט) ביום חמשה עשר באב.

ראב"ד קראקא שמתאר ענין זה (במבוא לספרו כלילת יופי).

וז"ל, ואז התחילו ג"כ בתי הועד בארץ פולין מאסיפת רוזני ומנהגי ראשי המדינות בצירוף הרבנים הגאונים אב"ד ור"מ ומורי צדק של ד' ארצות מכל הממלכה, והם מדינות פולין ורוסיה ליטא וואהלין, אשר כולם נקבצו ובאו יחדיו מידי שנה בשנה במקום קביעות שלהם בעיר לובלין ביומא דשוקא וגם בעיר יערסלאב, ולפעמים במקומות אחרים לפי שעה, לפקח בעסקי המדינות, בעניני הערכת המיסים אשר היה מוטל עליהם לתת לאוצר המלך בכל המדינות מידי שנה בשנה כי כן יסד המלך, מלבד הערכת המתנה אשר התנדבו בטוב לבם לתת להגבירה פנינים יקרים בכל שנה ושנה כמבואר הכל בפנקס הקהל פה קראקא, ובעבור זה הטה המלך חסדו עליהם ונתן להם חוקים ומשפטים ישרים, וישבו שלווים ושקטים בכל מקומות ממשלתו ואין מחיר, ומידי היותם ביית הוועד השתמשו ג"כ בכל העת ההוא לעשות ג"כ תקנות סדרים וסייגים במה שנוגע להחזקת הדת, לתקן תקנות טובות ולחזק ברכים כושלות, והיו עיניהם פקחות להשגיח ג"כ על החזקת הישיבות ועל מינוי הרבנים ומינוי ראשי ישיבות בכל עיר ועיר ועל הדפסת ספרים חדשים וגם ישנים, ולא נעשה דבר גדול בכל הארץ מבלעדי רשותם והסכמתם, וגם כל הספיקות וכל השו"ת הנוגעים להלכה ולמעשה, וכל דברי ריבות אשר בשעריהם הכל הובא לפני כס משפטים של הרבנים הגאונים דארבע ארצות ומהם יצאה הוראה לכל ישראל, ע"כ. (וע"ע במאמרו ארבע ארצות, וקו' מכתבי ביקורת).

בשנים הבאות מצינו שצמצמו את ענין הבין הזמנים שכן מצינו בתקנת אה"ו (אלטונא, האמברוג, וואנדזבק) משנת תצ"ג, וז"ל "כל מלמד שלא ילמד עם הנערים בחדר בימי בין הזמנים לא יהא לו רשות להיות מלמד" (ונפלא הוא מש"כ אח"כ, מיום י' ניסן שנת תצ"ד - שכל המלמדים צריכין ללמוד עם תלמידיהם עד יום ד' הבא", ובהערות שם מוכיח שאז חל יו"ט פסח מוצאי שבת, וא"כ סיימו הישיבה ביום ה' לקראת שבת ערב פסח...)

ונראה שהבין הזמנים הגדול נתמעט ממילא ע"י ביטול הירידים הנ"ל בשנות הפרעות ת"ח ות"ט - תט"ו, וממילא נתמעט למקצת ענין הבין הזמנים.

אבל גם בשנים המאוחרת מצינו שהתמרמרו על "בין הזמנים שלנו". וז"ל היעב"ץ (בסידורו, עשי"ת):

"בחורים ומלמדים לא יבטלו בימים אלו סדר לימודם, כאשר בעוה"ר רבים מהם נרפים מלפקח אז על צרכי התלמידים, וקוראין לו בין הזמנים, ומסליחות עד אחר החג אינו מביא וקורא כדרכו ומפנה לבו לבטלה, לראות להרחיב גבולו בתלמידים לעתיד, וקונה אוהבים בשוחד, לילך לבעלי בתים לשבחו כי שיחת ילדים לו, ויודע דרך לימודם שיראו בו סימן ברכה, ובא בהרבה צדדים, וגודל עונו מנשוא, שאם בחיי הגוף עושה כך, למלאכת שמים על אחת כמה וכמה, שלא יחליף שיח לפני ה', הלא יפקוד עליו עון בנים שהוציאו זמנים לבטלה, ויום לשנה יחשב לו, ומי שנגע יראת ה' בלבו, יוסיף אומץ בימים אלו, ללמוד עם התלמידים גדולים וקטנים בשקידה רבה" עכ"ל.

ופוק חזי לשון קדשו של מרן החתם סופר (חת"ס תצא) וז"ל "כי יקח איש אשה חדשה וכו', ירמוז על דברים שצריכים לבעל תשובה וכו', שלישית, שלא יחלוק בין הזמנים הללו, אלא הכל יהיו שוים לטובה, שלא יהי' רגע אחת ביום שלא יהי' קבוע לעבודת ד', גם אכילתו ושתייתו ושינה הכל לשם ד', ועמ"ש של"ה דצוח על אנשים האומרים בין הזמנים אעשה כך וכך, כי מה לשון בין הזמנים כל הזמנים שוים לטובה" עכ"ל.

ועי' עוד בדרשות (ח"ב דף רמ"ז) וז"ל "זאת התורה לכל נגע הצרעת וגו' להורות ביום הטמא וביום הטהור זאת תורת הצרעת, הנה העוסק בתורה מתכפר לי' ולא יתנגע בשום מין צרעת, אך כתב של"ה האומר בין הזמנים אעסוק בדבר אחר ישתקע ולא יאמר, כי כל הזמנים שוים לטובה, ואתם האנשים תורתן נעשה קרעים קרעים, והיא גופי' צרעת היא, והיינו זאת התורה העסוק בה היא לנגע צרעת ולבהרת וגו', ומעלה עליו כאילו נתייסר בכל מיני יסורים, ויהי' נשמר מכל רע, אך להורות ביום הטמא וביום הטהור לומר עונה זו יפה ובין הזמנים יפה לעסק אחר, היינו יום הטמא ויום הטהור, לא מיבעיא שאין עסק זה מכפר, אלא אדרבא זאת תורת הצרעת היא גופיה צרעת יחשב, ואיך יעלה ארוכה ותעלה כי אם בעוסק בה תדיר, אז אני ד' רופאיך" עכ"ל.

(וכשתדייק בזמן אמירתו, תראה שאחד אמר בשלהי קייטא (פ' תצא), וא' בסוף ימי החורף (מצורע), וכהכנה לשני ימי בין הזמנים).

ובספר זכרון יעקב (להג"ר יעקב ליפשיץ ז"ל - ח"א דף ע"א) כשמתאר סדר החיים הנעימים לפני פרוץ ההשכלה הארורה, בתו"ד מתאר חג הסוכות, שנקבצו ובאו אל הסוכה כל הבחורים שלמדו שם בישיבות בעיירות רחוקות, וככה שמחו יחד בשמחת החג עם תלמידי הישיבה שלמדו שם. נראה מזה שבימיו (בסוף שנות ת"ק) ג"כ היה המציאות שבחורים נשארו ללמוד בישיבה בחודש תשרי.

בימינו אלה זוכים אנו למראה נהדר בימי הסליחות בחודש אלול, ובתחלת חודש ניסן יושבים המוני בחורים תלמידי הישיבות מכל אתר ואתר והוגים בתורה ועבודה ובמשך רוב שעות היום לנים בעומקה של תורה, ובכך שם בין הזמנים לא יזכר ולא יפקד רק כולן שווין לטובה.

